

ՈՍԿԷՐ. XVIII 'ԳԻՐ'

Իրրե պատմագիր-տարեգիր Հայտնի է Շենքի՝ Սուրճի-էֆենդի անունով: Փաղիշահական 'Իիւանի՝ պիտի՝ Խալիլ-Ֆահմի-էֆենդիի որդին է: Շենքիով իր բարձու ծագման և կրթության, վարել է մի շարք բարձրաստիճան պետական պաշտոններ: Ը վերջո, իր հոր նման, վարել է փաղիշահական Պիվանապետի պաշտոնը: Տարեգիր է նշանակվել 1152 թ. (1739): Մահացել է 1183 թ. (1769):

Սուրճիի «Պատմությունը» գրված է իր և այլ երկու պատմագիր-տարեգիրների՝ Սամի և Շաքիր բեյերի հոգով: Այդ պատճառով էլ պատմությունը կոչվում է «Թարիխի Սուրճի, Սամի և Շաքիր» և ընդգրկում է 1143 թ. մինչև 1156 թ. կոտորեքը (1730—1743):

ՈՍԿԷՐ

Սամին՝ Մուսաֆա բեյ կամ Աբիա-եմինի Ջատե անուններով Հայտնի թուրք բանաստեղծներից է, ուր Սուլթան Մահմուդ I մամանակ՝* տարեգիր է նշանակվել: Մեռել է 1146 թ.: Այնի տպագրված բանաստեղծությունների զիվան նրա գրած «Իոթրամավալ» «Պատմությունը» փոխանցվել է Սուրճիին:

ՇԱԿԻՐ

Շաքիր բեյը կամ Հյուսեին բեյը տարեգիր է նշանակվել 1146 թ. (Սամիից հետո): Մեռել է 1150 թ.: Շաքիր բեյի «Իոթրամավալ» «Պատմությունը» նմանատիպ փոխանցվել է Սուրճիին:

* Շենքի — բառացի նշանակում է թագաբացի: Այս տիպոգրաֆիկում էր հատկապես Սուլթանի բարձրաստիճան, անկերին, քույր ուսուց. համար նրանց աջակցան ծագումը:

** Սուլթան Մահմուդ I, 1144—1160 թթ. (1731—1755):

Ինչպես ասացինք, Վերոհիշյալ երեք տարեգիրներին պատմությունները միացված և տպագրված են երկու սովորական չափերի իր «Պատմության» առաջարկում ասում է, որ ինքը Սամիի և Շաքիրի «Պատմությունները» կարգի է բերել և լրացրել:

Մեք ձեռքի տակ եղած «Թարիխի Սուլհի, Սամիի և Շաքիրը» տպագրվել է Ստամբուլում 1198 թ. (1783), Թուրքական տպագրության արվեստի սկզբնական շրջանում (XVIII դարի երկրորդ կեսին) և այդ պատճառով էլ տեխնիկական շատ պրիմիտիվ է: Տարեգիրների լեզուն վերին աստիճանի խրթին է, պատմելու և շարագրելու ձևը՝ բարդ, առանց վերնագրերի և բաժանումների:

«Թարիխի Սուլհի, Սամիի և Շաքիրի» թարգմանում ենք մի շարք նյութեր, մեծ մասամբ կրճատված ձևով:

* * *

Սուլհի իր «Պատմության» սկզբում, առանձին հոգովածով մանրամասնորեն խոսում է Թուրքական տպագրության արվեստի երկրորդ անգամ նորից վերահաստատվելու և այդ գործում իր ունեցած ակտիվ մասնակցության մասին:

Սուլհի ասում է, թե մի շարք գրքեր տպագրելուց հետո, այդ գործի նախաձեռնողները՝ Իբրահիմ-էֆենդին և նրա զործակիցները երբ մահանում են, Թուրքիայում տպագրության գործը կանգ է առնում: Այդ ժամանակ Օսմանյան կառավարությունը մի շարք կարևոր հարցերով զբաղված լինելով, այդ գործը մի այլ անձնավորության հանձնարարելու ժամանակ չունեցավ և «մինչև օրս էլ այդ աշխատանքը [տպագրության գործը] բարձիթող վիճակումն է գտնվում... Գրքերի սակավություն և կորուստի պատճառով, ներկայումս գրքերը շատ թանկ արժեն...» Տպագրության գործը վերականգնելու համար ինքը՝ վաղա-նյուվիս Սուլհին և փառիշահական Դիվանի պետ՝ Ռաշիդ-Մուհամմեդ-էֆենդին դիմում են ներկայացնում սուլթանին և արտոնություն ու միջոցներ ստանալով, Ստամբուլում տպարան են հիմնում, վերականգնում բավական ժամանակից ի վեր ընդհատված տպագրական գործը: «Թարիխի Սուլհի, Սամիի և Շաքիր»-ը տպագրվել է Սուլհիի մահվանից 15 տարի հետո: